

Araştırma Makalesi

Dara Savaşı (MS 530): Metinler ve Çıkarımlar

Süha Konuk*

(ORCID: 0000-0001-6589-8323)

Makale Gönderim Tarihi

01.12.2023

Makale Kabul Tarihi

10.03.2024

Atıf Bilgisi/Reference Information

Chicago: Konuk, S., "Dara Savaşı (MS 530): Metinler ve Çıkarımlar", *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 9/1 (Mart 2024): 538-564.

APA: Konuk, S. (2024). Dara Savaşı (MS 530): Metinler ve Çıkarımlar. *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 9 (1), 538-564.

Öz

Roma ve Sâsâniler arasında 530 yılında Anastasiopolis (Dara) kenti önlerinde yapılan savaş ve akabinde yaşanan diğer gelişmeler VI. yüzyıl başlarından itibaren aralıklarla devam eden Roma-Sâsâni çatışmalarının yakın gelecekte seyrine derinden etki etmiştir. Savaşa dair birkaç metin günümüze ulaşmış olup, bunların içinde General Belisarius'un danışmanı ve aynı zamanda savaşın görgü şahidi de olan Procopius'un ayrıntılı metni özel bir yer tutmaktadır. Savaşın tüm aşamalarını kaydeden müellifin kentin güneyinde yapıldığını işaret ettiği çatışmaların tam konumuna dair pek çok araştırmacı görüş sunmuştur. Bu çalışmada Procopius'un ve savaşa dair bilgi aktaran çağdaş iki müellifin metinlerinin tercümesi, yorumlanması ve savaşın yapıldığı konumun lokalizasyonuna dair bir teklif yer alacaktır.

Anahtar Kelimeler: Dara, Anastasiopolis, Dara Savaşı, Roma ve Sâsâniler.

* Dr. Öğr. Üyesi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Türkiye, skonuk@erzincan.edu.tr.

Assist. Prof. Dr., Erzincan Binali Yıldırım University, Faculty of Letters, Department of History, Turkey.

The Battle of Dara (530 CE): Texts and Inferences

Abstract

The battle between Rome and the Sasanians near the city of Anastasiopolis (Dara) in 530, along with subsequent events, exerted a significant influence on the trajectory of Roman-Sasanian conflicts, which persisted intermittently from the early 6th century onward. Among the surviving texts recounting the battle, the detailed narrative written by Procopius, an advisor to General Belisarius and an eyewitness of the battle, holds prominence. Narrating every stage of the engagement, Procopius specifies that the battle took place to the south of the city, prompting scholars to propose various arguments regarding its exact location. This study aims to present a Turkish translation and analysis of Procopius's account, alongside those of two contemporary authors offering insights into the battle, culminating in a proposed localization of the battleground.

Keywords: Dara, Anastasiopolis, Battle of Dara, Rome and Sasanians.

Giriş

Roma ve Sâsâniler arasında 506 yılında imzalanan antlaşmanın¹ süresi 513 yılında dolmuş olsa da iki devlet savaşı yeniden başlatmakta henüz istekli değildi. Ne var ki 525 yılında Iberia'da Sâsânî hâkimiyeti altında yaşayan Gürcülerin Romalılara sığınması ve yardım talepleri iki devlet arasındaki gerilimi yeniden tırmandırmıştı. Procopius'un dikkat çektiği üzere Sâsânilerin Hristiyan Gürcülere Zerdüştlük dini inancını zorla dayatmaları, Gürcülerin Romalılardan destek istemelerinde en önemli etkendi.² İmparator Iustinus bu çağrıyı cevapsız bırakmadı ve selefi Anastasius'un yeğeni Probus'u Kırım yakınlarındaki Βόσπορος (Bosp(h)orus) kentine³ göndererek bölgedeki Hunlardan müteşekkil bir

¹ Anlaşma hakkında bkz: Procopius, *History of the Wars*, (Tr. H. B. Dewing) Cambridge & Mass., 1914, I. xiv, 24; Geoffrey Greatrex & Samuel N. C. Lieu, *The Roman Eastern Frontier and the Persian Wars*, Routledge, 2002, s. 77

² Procopius, I. xii, 3-4. Ayr. bkz. Michael Whitby, *The Wars of Justinian I*, Yorkshire, 2021, s. 117-120.

³ Κιμμερικὸς Βόσπορος: Strabo, *The Geography of Strabo*, (Tr. J. R. Sitlington), Cambridge&Mass, 1954, 7, 4. 5. Ayr. bkz: David Braund, Gabriel Mckee, R. Talbert, Sean Gillies, Jeffrey Becker, Diane Braund, Adam Rabinowitz, and Tom Elliott, 'Cimmerius Bosp(h)orus: a Pleiades place resource', Pleiades: A Gazetteer of Past Places, 2020 <<https://pleiades.stoa.org/places/854675>> [accessed: 30 September 2023]

paralı asker birliği oluşturması ve bu birlikle Gürcü kralına yardım etmesi için görevlendirdi.⁴ Romalılar bu girişimden bir sonuç alamadıkları gibi çatışmalar Iberia'dan Lazica'ya taşındı ve daha evvel ellerinde tuttıkları iki kaleyi de Sâsânilere kaybettiler.⁵ Romalılar ise güneyde Thebetha⁶ ve Nisibis⁷ dolaylarına bir akın düzenleyerek karşılık verseler de önemli bir sonuç elde edilemedi.⁸ İmparator Iustinos'un saltanatının son yıllarında Sâsâniler kuzey sınırında bu kazanımları elde ederken, yeni imparator Iustinianus 528 yılında Roma Armenia'sının idari şeklinde bazı değişikliklerde bulunarak sınır bölgelerini güçlendirdi. Daha evvel bölgedeki yerel satraplar üzerinden yönetilen havaliler şimdi doğrudan Roma otoritesine bağlandı ve "magister militum per Armeniam" unvanı ile bir general atandı.⁹ Böylelikle doğu sınırında *magister militum per Orientem*'den ayrı olarak yeni bir ordu kuruldu. Malalas'ın aktardığına göre yerel unsurların yanı sıra *Orientem* ordusundan dört *numeri* de buraya kaydırılmıştı. Şimdi Tzanzakon, Horonon, Artaleson, Citharizon, Martyropolis ve Melitene'de dukalar bulunurken *magister militum* Theodosiopolis'te¹⁰ konuşlanacaktı. Ayrıca bölgedeki kaleler de güçlendirilerek yaklaşmakta olan savaşa hazırlık yapılmaktaydı.¹¹ Whitby'nin görüşüne göre bu düzenleme ile imparator Iustinianus Constantinopolis'ten özel olarak göndereceği memurlarla tamamen

⁴ Fakat Probus buradaki görevini tamamlamadı ve imparator bir başka generali Petros'u Hun birlikleriyle Lazica'ya gönderdi. Procopius, I. xii, 6-9; Ps. Zachariah, *The Chronicle of Pseudo-Zachariah Rhetor*, (ed. G. Greatrex, vd.) Liverpool, 2011, XII, [216].

⁵ Procopius, I. xii. 15-19; Procopius bu iki kalenin ismini vermese de Sarapanis ve Scanda kaleleri olduğu düşünülmektedir. Bkz. Greatrex & Lieu, a.g.e., s. 82. Ayr. bkz. Geoffrey Greatrex, *Rome and Persia at War*, Leeds, 1998, s. 143.

⁶ Modern Tell Taban.

⁷ Modern Nusaybin.

⁸ İmparator Iustinianus'un tahta çıktıktan sonraki ilk faaliyetlerinden biri Libelarius'un yerine Belisarius'u ataması oldu. Procopius, I. xii. 23-24.

⁹ "Iustinianus'un saltanatında bu yıl, Sittas adındaki bir adam *magister militum per Armeniam* olarak gönderildi çünkü daha evvel Armenia'da *magister militum* değil satraplar, dukalar, valiler ve comite'ler vardı." Malalas, *The Chronicle of John Malalas*, (tr. E. Jeffreys vd.), Melbourne, 1986, XVIII, 10. Ayr. bkz. Procopius, *Buildings*, (tr. H. B. Dewing) Cambridge&Mass., 1940, III. i. 27-29; Nikoghayos Adontz & Nina Garsoian, *Armenia in the Period of Justinian*, Lisbon, 1970, s. 106-111.

¹⁰ Modern Erzurum.

¹¹ Malalas, XVIII, 4; Procopius, B. III. Ayr. bkz. Greatrex & Lieu, a.g.e., 83.

askeri olarak *Mesopotamia* sınırına yoğunlaşmayı amaçlamış olmalıdır.¹²

Mesopotamia sınırında ilk ciddi çatışma 528 başlarında Nisibis'in güneyinde yer alan Thannuris'te yaşandı. Bölgede bir kale inşaatıyla meşgul olan Romalılar burada çalışan işçileri Sâsânilerden korumak ve kale inşasının kesintiye uğramadan devamını sağlamak üzere bölgeye Belisarius komutasındaki birliklerle bir sefer düzenledi. Zachariah'ın kayıtlarına göre iki ordu Thannuris yakınlarında karşılaştı ve Sâsâniler hazırladıkları hendekler ve tuzaklarla Romalıları tam bir bozguna uğrattı. Romalı komutanlardan Coutzes katledilirken Roma piyadesinin büyük çoğunluğu kılıçtan geçirildi. Süvariler ise Dara yönüne kaçarak canlarını kurtarabildiler.¹³ Bu çatışmaların ardından 529 yılında Iustinianus Sâsânilere ilk elçilik heyetini gönderdi. İmparatorun barış görüşmelerine başlamasında yalnızca Thannuris yenilgisinin etkisi yoktu. Öncesinde Lahmi Arapları Antiochia'yı yağmalamış ve kente büyük zarar vermişlerdi. Bunun yanında muhtelif zamanlarda peş peşe yaşanan depremler de imparatorluğun çeşitli kentlerinde kargaşa yaratmıştı. Dahası Haziran 529'da Samirilerin Filistin bölgesindeki geniş çaplı isyanı da bir başka meşguliyetti. Hermogenes'in başkanlığındaki bu heyet 529'un Temmuz ayında Kavad'ın sarayına hediyelerle geldi ve Bizans tahtındaki değişikliği gecikmeli de olsa resmen Sâsâni hükümdarına bildirmişti.¹⁴ Malalas'ın aktardığına göre Kavad, Hermogenes'e şu sözlerin yazılı olduğu bir mektup vermiş ve mesajını imparatora iletmişti:

“Doğan güneş, imparatorların imparatoru Koades'ten (Kavad) batan ayın Caesar'ı Flavius Iustinianus'a. Eski arşivlerimizde (anlaşmalarımızda) birbirimizin kardeşi olduğunu, birimizin paraya ya

¹² Michael Whitby, “Justinian and Persia 527-562”, *The Encyclopedia of Ancient Battles*, Wiley-Blackwell, 2017, s. 3.

¹³ Ps. Zachariah, IX, 93 (s. 319) Zachariah'ın anlattığı bu olayın işlenişi diğer kaynaklarda farklılık gösterir. Malalas XVIII, 26'da Romalıların bu yenilgisinden bahseder ancak tam bir konum vermeden hadisenin Mesopotamia'da gerçekleştiğini söylemekle yetinir. Procopius (I. xiii, 1-8) ise bu çatışmayı Thannuris için değil Dara'nın hemen güneydoğusunda yer alan bir başka kale inşaatı olan Mindous için yapıldığını kaydeder. Konu hakkında bkz: G. Greatrex, *Rome and Persia at War*, Leeds, 1998, s. 156-159; Michael Whitby, a.g.m., s. 3.

¹⁴ Malalas, xviii, 36. (448). Bu noktadan Dara savaşına kadar geçen süreçte yaşananları Malalas'ın kayıtlarından takip edebiliyoruz.

da adama (askere) ihtiyacı olduğunda diğerimizin yardıma koşması gerektiğinin yazılı olduğunu bulduk. O günden bugüne bu konuda sadık kaldık. Ne zaman (başka) milletler bize karşı ayaklansa, bazılarıyla savaşmak zorunda kalıp diğerlerine ise para hediye ederek bize boyun eğmelerine ikna ederiz. Bu yüzden hazinemizdeki her şey işte buna ayrılmıştır. Bunu imparator Anastasios ve Iustinos'a bildirdik ancak bir şey elde edemedik. Böylece savaş için seferber olmak zorunda kaldık ve Roma topraklarının komşusu olduğumuzda yanlış bir şey yapmamış olmalarına rağmen itaatsizliklerini bahane ederek aramızda kalan halkları yok etmek zorunda kaldık. Dini bütün Hristiyanlar olarak canlarınızı ve bedenlerinizi bağışlayın ve altınlarınızın bir kısmını bize verin. Bunu yapmazsanız da kendinizi savaşa hazırlayın. Bunun için bir yıl müddetiniz var ki böylece zaferimizi çalmakla suçlanmayalım veya savaşta hileyle kazandığımız düşünülmesin.”¹⁵

529 yılı sonlarına doğru Iustinianus bu cevabı aldığı anda Sâsânilere haraç ödemek yerine Hermogenes'i Rufinus ile doğu sınırına gönderdi. 530 baharında Antiochia'dan Dara'ya geldiler. Belisarius *magister militum per Orientem* olarak ordu komutasını devraldı. Malalas'ın aktarımına göre Romalılar ordu ile Dara'da hazır beklerken Kavad ile uzlaşabileceklerini düşünüyorlar ve ondan bir haber bekliyorlardı.¹⁶ Ancak Kavad da bu esnada topladığı birlikleriyle son hazırlıklarını yapmaktaydı. Bu noktadan sonra bizzat metinlerin üzerinden gitmek faydalı olacaktır.

Metinler

1) Procopius, Ὑπερ τῶν Πολέμων, I. xiii, 9-39 – I. xiv, 1-55 tercümesi:

(...) Bunun üzerine İmparator Justinianus Doğu'nun Generali Belisarius'u görevlendirdi ve ona Perslere karşı bir sefer yapmasını emretti. Ve o hayranlık uyandıran bir ordu toplayıp Dara'ya geldi. Ayrıca Hermogenes¹⁷ de imparatorun orduyu düzene sokmaya

¹⁵ Malalas, xviii, 44. (449).

¹⁶ Malalas, xviii, 50. (452); Greatrex & Lieu, *a.g.e.*, s. 88.

¹⁷ *Magister Officiorum* ünvanına sahip olan Hermogenes, 529 yılında elçilik göreviyle Iustinianus'un tahta çıkışını krala duyurmak üzere Kavad'ın sarayına gönderilmişti. 530 yılında yine elçilik için Rufinus ile Sâsâni ülkesine doğru yola çıktıklarında ise bu kez Kavad onlarla görüşmeyi ertelemişti zira ordusu Dara'daki Romalılar üzerine yürümek üzere hazırlıktaydı. Bkz. J. R. Martindale, *The Prosopography of the Later Roman Empire*, III/A, Cambridge, 1992, s. 590-593.

yardımcı olması için ona (Belisarius'a) geldi ve magisterlik görevini üstlendi. Bu adam, İmparator Anastasius'la savaş halindeyken Vitalianus'un eski danışmanıydı.¹⁸ İmparator ayrıca Rufinus'u¹⁹ elçi olarak göndererek, kendisi emir verene kadar Euphrates kıyısındaki Hierapolis'te²⁰ kalmasını emretti. Çünkü zaten (o esnada) her iki tarafta da barışla ilgili çok şey söylenmekteydi. Ancak her nasılsa birisi Belisarius ve Hermogenes'e Dara şehrini ele geçirmek isteyen Perslerin Romalıların topraklarını istila edeceğini rapor etti. Ve bunu duyduklarında savaşa şu şekilde hazırlandılar. Nisibis şehrinin karşısındaki kapıdan çok uzak olmayan bir yerde, bir taş atımı uzaklıkta, üzerinde birçok geçit bulunan derin bir hendek kazdılar.²¹ Bu hendek düz bir şekilde değil, şu şekilde kazılmıştı: Ortada nispeten kısa düz bir bölüm vardı ve bunun her iki ucunda da birinciye dik açılarda kesişen iki hendek kazılmıştı. Ve bu kesişen hendeğin uç noktalarından başlayarak orijinal yönde iki düz hendeği çok uzak bir mesafeye kadar devam ettirdiler. Kısa bir süre sonra Persler büyük bir orduyla geldiler ve hepsi Dara şehrinden yirmi stadia uzaklıkta Ammodios²² denilen yerde kamp kurdular. Bu ordunun liderleri

¹⁸ Vitalianus'un isyanı hakkında bkz: Fiona Nicks, *Anastasius I: Politics and Empire in the Late Roman World*, Chippenham, 2006, s. 164-179.

¹⁹ Belisarius'un yakın çevresinden biri olan Rufinus için bkz: . R. Martindale, *The Prosopography of the Later Roman Empire*, III/B, Cambridge, 1992, s. 1097-1098.

²⁰ Modern Münbiç. T. Sinclair, P.-L. Gâtier, M. Ballance, R. Talbert, Johan Åhlfeldt, Jeffrey Becker, W. Röllig, Tom Elliott, H. Kopp, DARMC, Gabriel Mckee, R. Warner, Sean Gillies, B. Siewert-Mayer, Francis Deblauwe, and Eric Kansa, 'Hierapolis/Bambyke: a Pleiades place resource', Pleiades: A Gazetteer of Past Places, 2021 <<https://pleiades.stoa.org/places/658480>> [accessed: 13 November 2023]

²¹ Procopius, Eftalitlerin Sâsânilere karşı benzer bir hendek pususu kurduğunu ve başarılı olduklarını eserinin önceki bölümlerinde kaydetmiştir. Bkz: Procopius, I. iv. 7-10. Ancak yukarıda da bahsettiğimiz üzere Sâsâniler Dara savaşından henüz iki yıl önce Thannuris'de aynı hendek taktiği ile Romalıları bozguna uğratmıştı. Dolayısıyla bu taktik iki ordu için de sürpriz değildi.

²² Dara'nın yaklaşık 7 km güneyinde bulunan modern Amuda. Bkz: M. Roaf, T. Sinclair, S.E. Kroll, St J. Simpson, DARMC, R. Talbert, Sean Gillies, Jeffrey Becker, Carolin Johansson, Tom Elliott, and Rune Rattenborg, 'Ammodios/Amouda: a Pleiades place resource', Pleiades: A Gazetteer of Past Places, 2023 <<https://pleiades.stoa.org/places/874318>> [accessed: 11 October 2023]

arasında Pityaksis²³ ve tek gözlü Baresmanas²⁴ da vardı. Ancak hepsinin komutasını elinde bulunduran bir general daha vardı; unvanı "Mirranes" olan ki Persler bu makamı bu böyle adlandırmışlardı,²⁵ Perozes adındaki bir Pers.²⁶ Bu Perozes hemen Belisarius'a haber göndererek (kentteki) hamamı hazırlamasını istedi; çünkü ertesi gün orada yıkanmayı umut ediyordu. Bunun üzerine Romalılar, sonraki gün savaşıacakları beklentisiyle, çarpışma için en gayretli hazırlıklarını yaptılar.

Gün doğarken düşmanın kendilerine doğru ilerlediğini görünce ordu şu şekilde hizaya girdi: Dirsek hendeyle birleşen soldaki düz hendek, burada yükselen tepeye kadar, büyük bir atlı kuvvetiyle Bouzes ve kendi milletinden üç yüz kişiyle birlikte Herul Pharas²⁷ tarafından tutuluyordu. Bunların sağında, hendeğin dışında, dirsek hendeğin ve o noktadan uzanan düz bölümün oluşturduğu açıda doğuştan Massagetae²⁸ olan Sunicas²⁹ ve Aigan³⁰ altı yüz süvariyle

²³ Procopius'un burada kullanmış olduğu Πιτυάξις = Pityaksis Farsça "Bidaxs"ın Grekçe telaffuzu olmalıdır. Bkz. Werner Sundermann, "Bidaxs", *Encyclopedia Iranica*, IV/3, s. 242-244.

²⁴ Βαρεσμανᾶς = Baresmanas vali olarak düşünebileceğimiz "Marzban"ı çağrıştırmaktadır.

²⁵ Aslında bu bir makam değil önde gelen bir ailenin ismidir. Konu hakkında bkz: Geoffrey Greatrex, *Procopius of Caesaria: The Persian Wars*, Cambridge, 2023, s. 182.

²⁶ Dara savaşı sonrasında Kavad tarafından aşağılanmış ve gözden düşmüştür. Perozes için bkz: R. Martindale, *The Prosopography of the Later Roman Empire*, III/B, Cambridge, 1992, s. 991-992.

²⁷ Soylu bir aileden gelen Pharas 533-534 yıllarında Belisarius ile Afrika'daki Vandal seferinde de yer almıştır. Bkz: R. Martindale, *The Prosopography of the Later Roman Empire*, III/A, Cambridge, 1992, s. 1015-1016.

²⁸ Procopius'un eserleri, Bizans tarih yazıcılığında "klasikleştirilmiş tarih" adı verilen bir gruba dahildir. Bu tarzda yazan müellifler antik yazarların eserlerine ne kadar hâkim olduklarını sergileyebilmek adına yazım tarzlarını, kelime haznelerini ve stillerini kullanarak sık sık onlara atıf yaparlar. Herodotos'un İskitler için kullandığı "Massagetae" tabiri Procopius tarafından dolaylı olarak Hunları tanımlamak için kullanılmıştır. Konu hakkında bkz: Geoffrey Greatrex, *Procopius of Caesaria: The Persian War*, Cambridge, 2023, s. 184. Klasikleştirilmiş tarihler hakkında bkz: Leonora Neville, *Bizans Tarihçileri ve Tarih Yazım Rehberi*, İstanbul, 2021, s. 23-43.

²⁹ Bir Hun olan Sunicas Romalılara sığınmış ve vaftiz edilmişti. Bkz. Ps. Zachariah, IX, 3; R. Martindale, *The Prosopography of the Later Roman Empire*, III/B, Cambridge, 1992, s. 1206-1207.

³⁰ Belisarius'un yakın çevresinde yer alan bir diğer Hun süvari komutanı. 533-534'te Afrika'da da Belisarius ile beraber olduğu bilinmektedir. Bkz. R. Martindale, *The Prosopography of the Later Roman Empire*, III/A, Cambridge, 1992, s. 32-33.

bulunuyordu ki Bouzes ve Pharas'ın komutasındakiler püskürtülürse, kanattan hızla ilerleyip düşmanın arkasına dolanarak Romalıları o noktada kolayca destekleyebilsinler. Diğer kanatta da aynı şekilde dizildiler. Çünkü düz hendeğin ucu Niketas'ın oğlu Ioannis, Cyril ve Marcellus'un komutasındaki büyük bir süvari birliği tarafından tutuluyordu. Yanlarında Germanus ve Dorotheus da vardı. Sağdaki açıda ise Massagetae Simmas ve Ascan komutasındaki altı yüz atlı yerlerini alırken daha önce belirtildiği üzere Ioannis'in kuvvetleri herhangi bir şekilde geri çekilmeye mecbur bırakılırsa Perslerin arkalarından saldıracaklardı. Böylece hendek boyunca süvari ve piyade müfrezeleri durmaktaydı. Bunların arkasında ve ortasında Belisarius ve Hermogenes'in kuvvetleri vardı. Böylece Romalılar yirmi beş bin kişi olarak hizaya geçtiler. Ancak Pers ordusu kırk bin atlı ve piyadeden oluşuyordu ve falanksın önünü mümkün olduğunca derinleştirmek için hepsi birbirine yakın duruyordu. Sonra uzun bir süre boyunca iki taraf da birbirine savaşmaya başlamadı ama Persler Romalıların iyi düzenine şaşırılmış görünüyordular ve bu koşullar altında ne yapacaklarını bilemediler.

Öğleden sonra sağ kanadı tutan bir (Sâsâni) atlı müfrezesi kendilerini ordunun geri kalanından ayırarak Bouzes ve Pharas'ın kuvvetlerine karşı geldi. Romalılar kısa bir mesafe geriye çekildiler. Buna karşın Persler onları kovalamayıp oldukları yerde kaldılar ama sanırım düşmanın onları kuşatmasından korktukları için orada kaldılar. Az evvel kaçmakta olan Romalılar bunu görünce hızlıca (geri dönerek) onlara hücum ettiler. Persler onların saldırısına dayanamayıp falanksa geri döndüler ve Bouzes ile Pharas'ın kuvvetleri tekrar kendi mevzilerine yerleştiler. Bu çatışmada Perslerden yedisi öldü ve Romalılar onların cesetlerini ele geçirdi; daha sonra her iki ordu da sessizce pozisyonlarında kaldı. Fakat Perslerden genç bir adam Romalılara doğru (atını) sürerek oldukça yakınlarına geldi ve onlara kendisiyle dövüşmeyi dileyenlere meydan okumaya başladı. Ordudan hiç kimse bu tehlikeyle yüzleşmeye cesaret edemedi. Andreas hariç... Bouzes'in kişisel refakatçilerinden biri olan bu adam ne bir askerdi ne de savaş işleriyle alakalı bir tecrübesi vardı. Byzantium'daki bir güreş okulunda gençleri eğiten bir eğitmeniydi. Bu sayede orduyu takip ettiği ortaya çıktı, doğum yeri Byzantium olan bu kişi ayrıca hamamda Bouzes'in şahsıyla ilgileniyordu. Yalnızca bu adam, Bouzes ya da başkası tarafından emredilmemesine rağmen, kendi isteğiyle adamla teke tek dövüşte karşılaşma cesaretine sahipti. Ve henüz saldırısını nasıl gerçekleştireceğini düşünürken barbarı yakaladı ve mızrağını sağ

göğsüne vurdu. Ve Persli, bu kadar olağanüstü bir kuvvete sahip bir adamın indirdiği darbeye dayanamadı ve atından yere düştü. Bunun üzerine Andreas onu sırtüstü yatarken küçük bir bıçakla kurbanlık bir hayvan gibi öldürdüğünde hem surlardan hem de Roma ordusundan güçlü bir haykırış yükseldi. Fakat Persler bu sonuçtan çok rahatsız olarak aynı amaç için başka bir atlı gönderdiler. Yiğit bir adamdı ve bedensel olarak iyi durumdaydı, ama genç değildi, çünkü saçlarının bir kısmı ağarmıştı. Bu atlı, düşman ordusunun yanına geldi ve atına vurmaya alışkın olduğu kırbacını şiddetle sallayarak Romalılar arasında savaşa istekli olan herkesi savaşa çağırdı. Ve hiç kimse bu çağrıya yanıt vermediğinde Andreas kimsenin dikkatini çekmeden bir kez daha ileri çıktı. Halbuki Hermogenes onun bunu bir daha yapmasını yasaklamıştı. Böylece her ikisi de mızraklarıyla birbirlerine çılginca saldırdılar ve zırhlarına çarpan silahlar büyük bir güçle yana savruldu ve atlar başlarını birbirine vurarak kendilerini düşürüp binicilerini düşürdüler. Birbirlerine çok yakın düşen iki adam da ayağa kalkmak için acele ettiler ama Persli bunu kolayca yapamadı çünkü cüssesi ona karşı geliyordu. Andreas ise bunu önceden tahmin ederek -çünkü güreş okulundaki tecrübesi ona bu avantajı sağlamıştı- dizinin üzerinde yükselirken ona vurdu ve tekrar yere düştüğünde onu alt etti. O zaman surlardan ve ordudan öncekinden daha büyük olmasa da büyük bir kükreme yükseldi. Persler falankalarını bozup Ammodios'a çekilirken Romalılar sevinç nidalarıyla surların içine şehre girdiler. Zaten halihazırda hava da kararmaktaydı. Böylece iki ordu geceyi bu şekilde geçirdiler.

I. xiv. 1-55

Ertesi gün, Perslerin Nisibis şehrinden çağırdığı on bin asker geldi ve Belisarius ile Hermogenes, Mirranes'e iletilmek üzere şu sözleri yazdılar: "Birazcık akıl sahibi herkesin kabul ettiği gibi barış bir nimettir. Bundan çıkan sonuç şudur ki, eğer biri barışı yok ederse sadece yakınlarına karşı değil tüm ulusuna karşı başına gelecek belalardan sorumlu olacaktır. Bu nedenle en iyi general, savaştan barış çıkarabilen generaldir. Ama siz, Romalılarla Persler arasında tam işler yoluna girmişken, her iki kralın da barışı öğütlemesine ve elçilerimizin halihazırda yakın çevrede bulunmalarına rağmen, dahası yakın zamanda durumu birlikte konuşarak tüm anlaşmazlık noktalarını çözecek olmalarına rağmen, sebepsiz yere bize savaş açmayı uygun gördünüz. Ta ki istilanızın sebep olduğu onarılamaz bir zarar bu umudumuzu boşa çıkarmaya yetene kadar. Ordunuzu bir an önce kendi ülkenize götürün ve büyük nimetlerin karşısında

durmayın ki, bir süre sonra başınıza gelecek felaketlerden halkınız tarafından sorumlu tutulmayasınız.” Mirranes kendisine ulaştırılan bu mektuba şu şekilde cevap verdi: “Mektup kolay söz veren ancak (verdiği) sözleri fiilen yerine getirmekte umutsuz olan, -özellikle de yeminle onayladıkları bir anlaşmayı- Romalılardan gelmiş olmasaydı yazdıklarınızdan ikna olur ve talep ettiğiniz şeyi yapardım. Bu nedenle, aldatmacanız karşısında umutsuzluğa kapılan bizler, karşınıza silahla çıkmak zorunda kaldık ve size gelince, sevgili Romalılar,³¹ şu andan itibaren Perslere karşı savaşmaktan başka bir şey yapmak zorunda kalmayacağınızı düşünün. Çünkü siz bize adaleti sağlayana dek burada ya öleceğiz ya da yaşlanana kadar kalacağız.” Mirranes'in yazdığı cevap bu şekildeydi. Ve Belisarius ve Hermogenes cevap olarak şöyle yazdılar: “Ey yüce Mirranes, böbürlenmek ve komşularına hiçbir dayanağı olmayan suçlamalar yöneltmek uygun değildir. Çünkü Rufinus’un elçi olarak gelmekte olduğunu ve çok uzakta olmadığını size söyledik ve siz de zaten yakında bunu öğreneceksiniz. Ama savaşa hevesli olduğunuz için tehlikede bizi destekleyeceğini bildiğimiz Tanrının yardımıyla kendimizi size karşı hazırlayacağız. Ve her birimizin yazdığı mektupları sancaklarımızın tepesine bağlayarak çatışmaya hazırlanacak, ordumuzu size karşı dizeceğiz.” Bu mektubun mesajı buydu. Ve Mirranes yine şu şekilde cevap verdi. “Biz de (sizin gibi) tanrılarımız olmadan savaşa girmiyoruz ve onların yardımıyla sizi yeneceğimizi ve yarın Dara’ya gireceğimizi umuyorum. Ama benim için (şimdiden) surların içinde hamamı ve ziyafeti hazır edin.” Belisarius ve generalleri bunu okuduklarında kendilerini çatışmaya hazırladılar.

Ertesi gün Mirranes gün doğarken tüm Persleri bir araya topladı ve şöyle konuştu: “Perslerin tehlikeler karşısında cesur olmaya alışkın olmalarının liderlerinin sözlerinden değil, bireysel cesaretlerinden ve birbirlerine karşı duydukları sorumluluktan kaynaklandığını bilmiyor değilim. Ama Romalıların daha önceleri (olduğu gibi) savaşa kargaşa ve düzensizlik olmadan girmeye alışkın olmadıkları halde, Persleri hiçbir şekilde kendilerine özgü olmayan bir düzenle beklemiş olmalarının nedenini düşündüğünüzü görünce, size bazı öğütler vermeye karar verdim, öyle ki doğru olmayan bir düşünceye kapılıp aldanmayasınız. Çünkü Romalıların birdenbire daha iyi savaşçı olduklarını ya da daha fazla cesaret ya da deneyim kazandıklarını değil, eskisinden daha korkak olduklarını düşünmenizi isterim; her

³¹ Procopius kaydettiği bu ironik anlatımla Thukydides’e atıf yapmaktadır. Konu hakkında bkz. Greatrex, a.g.e., s. 193.

halükârda Perslerden o kadar korkuyorlar ki, falankalarını hendek olmadan konuşlandırmaya cesaret bile edemiyorlar. Dahası herhangi bir saldırı yapmadılar. Biz de onlarla herhangi bir çatışmaya girmeyince sevinçle işlerin onlar için umduklarından daha iyi gittiğini düşünerek surlara çekildiler. Bu nedenle de kargaşaya/karışıklığa düşmediler, çünkü henüz savaşın tehlikelerine girmediler. Fakat savaşın kendisi onlara yaklaştığında, korku onları ele geçirecek ve bu, beklemediğim üzere, onları her zamanki düzensizliğe sürükleyecektir. Bu şartlar altında, düşmanla ilgili durum böyledir; ama siz, ey Pers halkı, Kralların Kralı'nın hükmünü aklınıza getirin. Çünkü önümüzdeki çarpışmada Perslerin yiğitliğine yaraşır bir şekilde cesur adamların rolünü oynamazsanız, başınıza utanç verici bir ceza gelecektir.”³² Bu teşvikle Mirranes ordusunu düşmana karşı yönlendirmeye başladı. Aynı şekilde Belisarius ve Hermogenes de tüm Romalıları surların önünde toplayarak onları şu sözlerle cesaretlendirdiler: “Perslerin tamamen yenilmez olmadıklarını ya da öldürülemeyecek kadar güçlü olmadıklarını, bir önceki savaşta³³ önlemlerini aldıklarını kesinlikle biliyorsunuz. Cesaret ve beden gücü bakımından onlardan üstün olmanıza rağmen yalnızca subaylarınızın dikkatsizliği yüzünden yenildiğinizi kimse inkâr edemez. İşte şimdi bu durumu düzeltme fırsatına sahipsiniz. Talihin getirdiği olumsuzluklar hiçbir çabayla düzeltilmeyecek gibi görünse de akıl; bir insanın kendisinin sebep olduğu hastalıklar için kolayca bir hekime dönüşebilir. Bu nedenle, verilen emirlere kulak vererseniz, savaşta hemen üstünlüğü ele geçirirsiniz. Çünkü Persler bize karşı gelirken düzensizliğimizden başka bir şeye güvenmiyorlar. Ama bu kez yine umutları boşa çıkacak ve tıpkı önceki karşılaşmada olduğu gibi çekip gideceklerdir. Düşmanın sayıca çokluğuna gelince, onları küçümsemek hakkınızdır. Tüm piyadeleri surları kazmaktan ve ölen askerleri yağmalamaktan başka bir amaçla savaşa girmeyen acınası köylülerden oluşan

³² Procopius'un Sâsâni generalinin muharebe öncesi ordusuna seslenişini duyma imkânı elbette yoktu. Whately'e göre Procopius burada yine Thukydides'in tarzını taklit ederek düşman generalinin sözlerini en olası şekilde kurgulamış olmalıdır. Konu hakkında bkz: Conor Whately, *Battles and Generals: Combat, Culture, and Didacticism in Procopius' Wars*, Leiden, 2016, s. 80, ve 80, n. 55. Fakat Procopius'un Sâsânilerin sıklıkla kullandığı “kralların kralı” (τοῦ βασιλέως βασιλέως) ünvanından haberdar oluşu da ilginç bir noktadır. Burada B. Rubin Procopius'un Sâsâni bir esirden bilgi almış olma ihtimalini hesaba katmaktadır. Bkz. Berthold Rubin, *Prokop von Kaisareia*, s. 369'dan naklen; Greatrex, *a.g.e.*, s. 194.

³³ Thannuris yenilgisinden söz edilmektedir.

kalabalıktan başka bir şey değildir.³⁴ Bu nedenle ellerinde sizi rahatsız edebilecekleri hiçbir silahları yoktur ve sadece düşman tarafından vurulmamak için önlerindeki o muazzam kalkanları tutarlar. Bu nedenle, bu mücadelede kendinizi cesur adamlar olarak gösterirseniz, Persleri sadece yenmekle kalmayacak, aynı zamanda onları aptallıklarından dolayı cezalandıracaksınız. Böylece bir daha asla Roma topraklarına sefer yapamayacaklar.”

Belisarius ve Hermogenes bu konuşmayı bitirdiklerinde Perslerin ilerlediklerini görünce hızla askerleri yerlerine konuşlandırdılar. Ve barbarlar da Romalıların karşısında yerlerini aldılar. Ama Mirranes Perslerin hepsini değil, yalnızca yarısını Romalılara karşı dizdi ve diğerlerini geride bıraktı. Geride kalan bunlar (öndeki) askerlerin yerlerini alacak ve canlılıklarını koruyarak düşmanın üzerine atılacaklardı. Böylece sürekli rotasyon halinde savaşabileceklerdi. Yalnızca “Ölümsüzler” denen müfreze, kendisi işaret verene kadar dinlenmelerini (beklemelerini) emretti.³⁵ Pityakses'i sağ kanada, Baresmanas'ı da sol kanada mevzilendirerek ordunun ortasında kendi yerine geçti. Bu şekilde iki ordu da hazırlandı. Sonra Pharas, Belisarius'la Hermogenes'in önüne geldi ve şöyle dedi: "Eruli'yle burada kalırsam düşmana büyük bir zarar vereceğimi sanmıyorum; ama kendimizi bu yamaçta gizlersek ve Persler savaşa başladığında, bu tepeye tırmanır ve aniden arkalarından dolanırsak, büyük olasılıkla onlara en büyük zararı vermiş oluruz." Böyle konuştu ve bu konuşma Belisarius ile kurmaylarının hoşuna gittiği için bu planı uyguladı. Ancak öğleye kadar iki taraf da savaşa başlamadı. Öğle vakti geçer geçmez barbarlar savaşa başladılar. Romalılar öğleden önce yemek yerken, kendilerinin ancak öğleden sonra yemek yemeye

³⁴ Belisarius burada Sâsâni Paygan piyadelerinden bahsediyor olmalıdır. *Spah* adı verilen profesyonel iyi donanımlı ve eğitilmiş olan Sâsâni piyadesinin aksine payganlar herhangi bir donanımdan yoksun, kötü ekipmanlı ve çoğunlukla zırhsız ve savaş zamanı silah altına alınan köylülerden oluşan birliklerdir. Bkz. Kaveh Farrokh, *The Armies of Ancient Persia: The Sassanians*, Barnsley, 2017, s. 143. Daryae'e göre payganlar zırhsız bir biçimde yalnızca mızrak ile kalkan taşıyan ve tek görevinin savaş formasyonundaki diğer birlikleri korumak olduğunu kaydetmiştir. Touraj Daryae, *Sasanian Persia: The Rise and Fall of an Empire*, London, 2009, s. 46. Ayr. bkz: A. Sh. Shahbazi, "Army i. Pre-Islamic Iran," *Encyclopædia Iranica*, 11/5, s. 489-499.

³⁵ *Cavidan* olarak anılan "Ölümsüzler" I. Erdeşir zamanından geç dönem Sâsâni devrine kadar varlıklarını devam ettirmiş elit birliklerdir. Ancak erken dönemlerde piyadeyken sonradan süvariye dönüştükleri düşünülmektedir. Konu hakkında bkz. Kaveh Farrokh & Gholamreza Karamian & Katarzyna Maksymiuk, *A Synopsis of Sasanian Military Organisation and Combat Units*, Siedlce & Tehran, 2018, s. 33; s. 41.

alışkın olmaları ve bu nedenle açken saldırırlarsa asla iyi dayanamayacaklarını düşündükleri için çatışmayı günün bu saatine ertelemişlerdi.³⁶ Önce her iki taraf da birbirine ok yağdırdı. Atılan oklar çok sayıda olduğu için sanki büyük bir bulut gibiydi; iki taraftan da çok sayıda adam düşüyordu ama barbarların okları çok daha yoğun bir şekilde uçuyordu. Çünkü taze ve diri askerler her zaman sırayla savaşıyor, düşmanlarına göz açtırmıyorlardı. Ama yine de Romalılar henüz en kötüyü görmemişlerdi. Çünkü onların tarafından barbarlara karşı sürekli bir rüzgâr esiyor ve oklarının gücünü önemli ölçüde kontrol ediyordu. Sonra, iki taraf da tüm oklarını tükettikten sonra, birbirlerine karşı mızraklarını kullanmaya başladılar ve savaş daha da yakın mesafeye geldi. Roma tarafında özellikle sol kanat zor durumdaydı. Çünkü Pityaxes'le birlikte bu noktada savaşan Kadisineliler,³⁷ aniden büyük bir kalabalık halinde hücumu geçerek düşmanlarını bozguna uğrattılar ve kaçakların üzerine çullanarak birçoğunu öldürdüler. Bu durum Sunicas ve Aigan komutasındaki askerler tarafından fark edilince, son sürat onlara karşı hücumu geçtiler. Ama önce tepeden Pharas komutasındaki üç yüz Eruli düşmanın arkasına dolandı. Hepsine ve özellikle Kadisinelilere karşı harika bir kahramanlık gösterisi yaptı. Persler, Sunicas'ın kuvvetlerinin de yan taraftan gelmekte olduğunu görünce aceleyle kaçmaya başladılar. Ve bozgun tamamlandı. Çünkü Romalılar burada birbirleriyle güçlerini birleştirdiler ve barbarlar büyük bir kıyıma uğradı. Perslerin sağ kanadından en az üç bin kişi bu çarpışmada ölürken, geri kalanlar güçlükle falanksa kaçarak

³⁶ Sâsânilerin saldırı için öğle vakti en sıcak anı bekleme alışkanlıklarını Maurikios da sonraki yıllarda kaydetmiştir: “Sıra savaşa gelince, özellikle yaz aylarında, günün en sıcak saatinde saldırılarını yaparlar. Havanın sıcaklığının ve harekate başlamadaki gecikmenin düşmanlarının cesaretini ve ruhunu kıracağını umarlar. Daha sonra sakinlik ve kararlılıkla savaşa katılırlar, eşit ve yoğun bir düzende adım adım yürürler.” George T. Dennis, *Maurice's Strategicon: Handbook of Byzantine Military Strategy*, Philadelphia, 1984, s. 114.

³⁷ Καδισσηνοί = Kadisineli tabirini kullanan Procopius bunların kim olduğu hakkında bilgi vermez. Ancak VI. yüzyıl müellifi Yeşua, eserinde beşinci yüzyıl sonu/altıncı yüzyıl başlarında Ermenilerin ardından bu topluluğun da Kavad'a karşı isyan ettiğini, Nisibis'e saldırıp kendilerinden birini kral yapmak istediklerini kaydetmiştir. Trombley ve Watt'a göre Kavad bu topluluğu Singara yakınlarına (modern Sincar) kolonyalist olarak yerleştirmişti. Etnik kimlikleri belirsiz olan bu grubun Zerdüş'te ya da Hristiyan olmadığını da belirtmişlerdir. Bkz. Ps. Joshua, *The Chronicle of Pseudo-Joshua the Stylite*, tr. F. R. Trombley and J. W. Watt, Liverpool, 2000, s. 19-20; n.19.

canlarını kurtarabildiler. Romalılar onları kovalamadılar ama her iki taraf da karşı karşıya durdu. Olaylar böyle gelişti.

Ama Mirranes gizlice sol tarafa büyük bir birlik ve onların yanında tüm “ölümsüzleri” gönderdi. Bunlar Belisarius ve Hermogenes tarafından fark edilince Sunicas ve Aigan komutasındaki altı yüz adama Simmas ve Ascan’ın birliklerinin konuşlandığı sağ cenaha gitmelerini emrettiler ve gerilerine Belisarius’un pek çok adamını yerleştirdiler. Böylece Baresmanas’ın önderliğinde sol kanadı tutan Persler, ölümsüzlerle birlikte karşılarındaki Romalıların üzerine hücum ettiler, onlar da bu taarruza dayanamayıp aceleyle geri çekildiler. Bunun üzerine o cemahta bulunan Romalılar ve arkalarındaki herkes büyük bir şevkle ilerledi. Ama barbarlara yandan saldırdıkları için ordularını ikiye böldüler ve büyük bir kısmını sağlarına, geride kalanları da sollarına aldılar. Bunların arasında Baresmanas’ın sancak taşıyıcısı da vardı ve Sunicas ona saldırıp mızrağıyla vurdu. Takipte olan Persler ne kadar zor durumda olduklarını anladıklarında takibi bırakıp saldırganların üzerine gittiler ve böylece her iki taraftan da düşmana maruz kaldılar. Çünkü kaçmakta olanlar (Romalılar) ne olduğunu anlamış ve geri dönmüşlerdi. Persler ise ölümsüzlerin müfrezesiyle birlikte sancağın eğilip yere indiğini görünce Baresmanas ile o noktada Romalılara karşı hep birlikte hücumla geçtiler. Romalılar ise orada yerlerini korudular. Ve (orada) Sunicas önce Baresmanas’ı öldürdü ve onu atından yere attı. Bunun sonucunda barbarlar büyük bir korkuya kapıldılar ve artık direnmeyi düşünmeyip tam bir şaşkınlık içinde kaçtılar. Romalılar da (onların) etrafını sarıp bir çember oluşturarak yaklaşık beş bin kişiyi öldürdüler. Böylece her iki ordu da harekete geçmişti; Persler geri çekiliyor, Romalılar da onları takip ediyordu. Çatışmanın bu bölümünde Pers ordusundaki tüm piyadeler kalkanlarını yere atmışlardı ve düşmanları tarafından yakalanıp acımasızca öldürüldüler. Ancak Romalılar düşmanı kovalamayı fazla sürdürmedi. Çünkü Belisarius ve Hermogenes, Perslerin bir zaruriyetten dönüp pervasızca kovalayan Romalıları bozguna uğratmalarından endişe ederek daha ileri gitmelerine kesinlikle izin vermediler ve bu onlara zafer için yeterli görünüyordu. Çünkü o gün Persler savaş meydanında Romalılar tarafından yenilgiye uğratılmıştı ve bu uzun zamandır gerçekleşmemiş bir şeydi. Böylece iki ordu birbirinden ayrıldı. Persler de artık Romalılarla bir meydan savaşı yapmak istemiyorlardı. Bununla birlikte, her iki taraftan da bazı ani saldırılar yapıldıysa da bunlarda zarara uğrayan Romalılar değildi. İşte Mezopotamya’daki orduların talihi böyleydi.”

2) Ps. Zachariah Rhetor (Mytilene) ix, 94-95 tercümesi:

“Persler kibirlendiler, böbürlenerek hareket ettiler; mihranlar ve marzbanlar bir ordu toplayıp Dara'ya yürüdüler, 'Amodin'de kamp kurdular ve orada [konuşlanmış] Roma kuvvetleri (daha evvel) katledilerek azaltıldığı için kendilerinden emin bir şekilde şehri ele geçirmeyi umuyorlardı. Süvarilerle piyadeleri hazırlandı ve şehri kuşatmak için güneyden geldiler. Ancak (kulunu) azarlayan ama tamamen (de) ölüme teslim etmeyen Tanrımızın yardımıyla bir Roma kuvveti üzerlerine geldi. Ordunun başında bulunan ve (vakti zamanında) Romalılara sığınmış ve vaftiz edilmiş bir Hun olan Sunica, Romalı bir kliarkhos³⁸ olan Simas ve zırh taşıyıcılarıyla birlikte her biri yirmi adamla Pers ordusunun tamamını şehirden birkaç kez püskürttü, orduyu bir taraftan diğerine cesurca geçip sağa sola saldırdılar. Mızrak ve kılıç konusunda çok deneyimliydim, [savaş] çığıllıkları güçlü ve korkutucuydu ve Perslerin ürkek olduklarını gösterdiler, böylece (Persler) önlerinde yere düştüler. Pers liderlerinden ikisi, azımsanmayacak bir süvari gücüyle birlikte öldürüldü. Pers piyadeleri olan faige'lere gelince, Boutzes komutasındaki Heruller onların çoğunu katletti ve şehrin doğusuna dağıttı. Persler bu kadar çok kişinin öldürüldüğünü görünce, Nisibis'e mümkün olduğunca çok yük hayvanı getirmelerini ve kendilerine alabildikleri kadar ganimet almak için hemen Dara'ya gelmelerini [bildirmeyi] başardılar. Çok sayıda [hayvan] gelince, onları öldürülenlerin cesetleriyle yüklediler ve sonra utanç içinde gittiler. Yine de Pers ordusunun geri kalanı Roma 'Arab'ına³⁹ geçti ve onu ateşle yaktı.”

3) Malalas, xviii, 50 (452-453) tercümesi:

“O yıl Lampadios ve Orestes'in konsüllükleri sırasında Hermogenes ve magister militum Rufinus, Romalıların elçileri olarak Pers topraklarına gönderildi. Adı Anastasiopolis olarak değiştirilen Dara'ya ulaştıklarında Pers imparatoru Kavad'a bir mesaj gönderdiler fakat Kavad onları huzuruna kabul etmeyi erteledi. Magister militum Belisarios, diğer eksarhlar⁴⁰ ve orduyla birlikte Dara'da kalırken, şehrin dışında kamp kurdular ve Pers

³⁸ Binbaşı.

³⁹ Müellif burada Euphrates (Fırat) nehri batısındaki Roma topraklarını işaret etmektedir.

⁴⁰ ἑξάρχοι = Eksarkhos unvanı hakkında bkz: Alexander P. Kazhdan, *Oxford Dictionary of Byzantium*, II, Oxford, 1991, s. 767.

imparatorundan gelecek cevabı beklediler. Perslerin baş eksarhı Meram ve Pers imparatorunun oğlu, diğer Pers eksarhlarıyla birlikte Nisibis'te bulunuyordu. Romalılardan Dara önünde kamp kurduklarını öğrendiklerinde Persler kuvvetlerini üçe böldüler ve 70.000 adamla saldırdılar. Bunu fark eden Roma eksarhları Perslere karşı geldi ve onlara saldırdı. Bu savaşta Pers ve Roma orduları göğüs göğşe savaştı. Romalılar Persleri tamamen parçalara ayırdı ve bir Pers sancağını da ele geçirdi. Meram, aralarında imparatorun oğlunun da bulunduğu birkaç adamıyla birlikte Nisibis'e kaçtı. Bu çatışmada Sagos adında bir Pers eksarhı öldürüldü. Romalı eksarhlardan Sunicas ona teke tek dövüşte meydan okumuştur. Burada yerde yatan ölümlerle birlikte Pers budalalığına karşı kazanılmış bir zafer görülebilirdi. Bunu duyan Pers imparatoru Koades, kendi elçilerine patrici Rufinus'a comes⁴¹ Alexandrus ile kendi topraklarına (elçi olarak) girmesi talimatını verdi."

Değerlendirme

Müelliflerden Malalas ve Zachariah, Procopius'un aksine savaşa dair oldukça kısa bir anlatım sunarlar. Procopius'ta yer almayan orijinal bir ayrıntıya yer vermezler. Her ikisi de Hun Sunicas'ın rolüne vurgu yaparak onu kahramanlaştırmışlardır. Procopius ise Sunicas'ın muharebedeki önemli rolünü vurgulamaktaysa da en nihayetinde zafer Belisarius ile Hermogenes'indir. Cameron'a göre Procopius'un savaş hazırlıklarına bu kadar yer vermesindeki amacı patronu Belisarius'un rolüne dikkat çekmektir.⁴² Fakat bunu yaparken Hermogenes'i de görmezden gelmeyen müellif her fırsatta ikisini bir anmaktadır. Halbuki sonraki yıllarda Belisarius ile Hermogenes'in ilişkilerinin pek de iyi olmadığı bilinmektedir.⁴³ Greatrex ise Procopius'un muharebeler ve mektuplaşmalara dair geniş anlatımını müellifin bizzat içinde bulunduğu ve şahitlik ettiği ilk Roma zaferi olmasına ve bunun üzerinde bıraktığı etki ile açıklamaktadır. Hatta Belisarius'un şahsi memuru olarak Sâsâniler ile yapılan müzakere mektuplaşmalarında kendisinin de katkısı olabilir.⁴⁴ Peki Procopius Dara surları üzerinden savaşın tüm safhalarına şahit olmuş mudur yoksa savaşa dair tuttuğu kayıtları muharip görgü

⁴¹ κόμης = Comes unvanı hakkında bkz: Alexander P. Kazhdan, *a.g.e.*, s. 484-485.

⁴² Averil Cameron, *Procopius and the sixth century*, Berkeley & California, 1985, s.145.

⁴³ Greatrex, *a.g.e.*, 171.

⁴⁴ Greatrex, *a.g.e.*, 178.

tanıklarından mı dinleyip derlemiştir? Bu soruya Börm'un yaklaşımı Procopius'un Belisarius'a sunulan tüm raporlara erişiminin olduğu ve Dara'da olup biteni en iyi irdeleyebilecek kişi olduğudur.⁴⁵ Dolayısıyla bu kaniya göre Procopius gördüklerine ek olarak duyduklarını da yazmış olmalıdır. Nitekim savaş başlamadan önce Sâsâni generalinin kendi ordusuna yaptığı konuşmayı da kaydetmiş oluşu bu duruma bir delil olabileceği gibi eserinin bu kısmında kendi uyarlamasını yaptığına da işaret edebilir.

Belisarius askerlerini büyük bir dikkatle konuşlandırırken en önemli görevi Hunlara vermişti. Altı yüz Hun süvarisi merkez kuvvetlerin her iki yanına, hendeğin ve piyadenin önüne mevzilendirmişti. Böylece buradan hem merkezdeki piyadeye hem de kanatlardaki süvariye yardım edebileceklerdi.⁴⁶ Sâsâniler kuvvetlerini sağ, sol ve merkez olmak üzere klasik bir formasyonla yerleştiler. Merkez ve tüm kuvvetlerin komutanı *Mirranes*'di. İlk gün Sâsâniler Romalıları test etmek adına gönderdikleri birliklerle bazı küçük çarpışmalar ve teke tek dövüşlerle geçti. İkinci gün ise Sâsâniler Nisibis'ten takviye kuvvetler getirdiler ve Procopius'a itimat edecek olursak sayıları Romalıların iki katına çıktı. İki taraf arasındaki mektuplaşmalar ve müzakerelerden bir sonuç çıkmadığında da nihai savaş gerçekleşti. Mihran kuvvetlerinin bir kısmını yedekte tutarak çarpışmalarda yorulan birliklerini rahatlatmak istemiş ve Procopius'un kaydettiği sayıca üstünlüğü bu şekilde kullanmıştı. Belisarius ise Herul Pharas'ın önerilerini kabul etmiş, Pharas savaş alanının kenarında yer alan tepenin ardına adamlarını gizlemişti. Böylece Sâsâniler taarruz ettiklerinde piyadeler dövüşerek geri çekilirken bir anda Sâsânilerin arkalarından dolaşip onları sıkıştırılabilecekti. Nitekim böyle de oldu. Neticede Sâsâniler Procopius'un verdiği sayıya göre beş bin kişilik bir kayıpla savaş meydanından çekildiler ve zafer Romalıların oldu. Dara savaşı doğu cephesinde uzun zamandır aralıklarla devam eden savaşta önemli bir

⁴⁵ Henning Börm, *Prokop und die Perser: Untersuchungen zu den römisch-sasanidischen Kontakten in der ausgehenden Spätantike*, Stuttgart, 2007, s. 166. n.2. Ayr. bkz. Greatrex, *a.g.e.*, s. 171.

⁴⁶ Greatrex & Lieu, *a.g.e.*, s. 89.

kırılma noktası oldu çünkü Romalıların sayıca üstün Sâsâni ordusunu bir meydan savaşında alt etmesi moral olarak iki tarafı da etkiledi.⁴⁷

Dahası Haziran ayında Sâsânilerin Dara'da aldıkları bu mağlubiyet tek yenilgileri olmayacaktı. Kavad'ın orduları yakın zamanda ayrıca kuzeydoğudan da Roma topraklarına girmişlerdi. Iberia ve Lazica'nın kontrolünü ele geçiren Sâsâniler yaz aylarında Theodosiopolis'teki Roma garnizonunun dikkatini çekmeden iç bölgelere sızma girişiminde bulundular ve daha batıda nispeten daha küçük bir başka Roma garnizonu olan Satala önlerine geldiler. Sittas ve Dorotheus'un kenti müdafaasıyla Mihr-Mihroe komutasındaki Sâsâniler tıpkı Dara'da olduğu gibi burada da bozguna uğradılar.⁴⁸ 530 yılında peş peşe gelen bu Roma başarıları bölgede Roma'ya teşne olan pek çok bölgesel aktörün Konstantinopolis sarayından taraf olmasını sağladı.⁴⁹ Bir yıl sonra 531 yılında Callinicum'da yapılan bir diğer savaşta ise bu kez Sâsâniler kesin bir zaferle ayrıldılarsa da herhangi bir Roma kentini ele geçiremeyip ganimet elde edemediler.⁵⁰ Sâsâni tahtına ise henüz geçen yeni hükümdar Khusro (Hüsrev) bu durumdan hoşnut değildi ancak önce iç siyasette kendi konumunu sağlama alması gerektiğinden⁵¹ 532'de barış müzakereleri başladı. Ateşkes ve barışı istekli olan sadece Sâsâniler değil, bunu onlardan çok daha fazla arzulayan kişi Iustinianus'tu. Halihazırda batıda yürüteceği büyük seferlere odaklanmayı arzu eden imparator, doğu sınırını güvence altına alarak batıda girişeceği büyük fetihler esnasında iki cephede birden savaşmak

⁴⁷ John Haldon, *The Byzantine Wars*, Gloucestershire, 2001, s. 64.

⁴⁸ Bkz: Procopius, I. xv, 9-17.

⁴⁹ Persarmenia'daki Ermeni şeflerinden Narses ve kardeşi Arathius bunlardan biriydi. Romalılar ayrıca bölgede altın üretiminde önemli bir merkez olan Pharangium'u da ele geçirdiler. Bkz: Procopius, I. xv, 31-33.

⁵⁰ Bkz. Procopius, I. xviii, 1-56. Bu yenilgi sonrası Belisarius başkente çekildi. Ne var ki Nika isyanı esnasında orada olması ve isyanı bastırmadaki etkin rolü sayesinde yeniden prestiji artacaktı. Bkz. A. Doug Lee, *From Rome to Byzantium AD 363 to 565*, Edinburgh 2013, s. 257-258.

⁵¹ Bkz. Touraj Daryaae, *Sasanian Persia*, London 2009, 28-30; Touraj Daryaae, "The Ideal King in the Sasanian World", *Nâme-ye Irân-e Bâstân*, Vol. 3, No. 1 (2003), s. 44-45; Z. Rubin, "The Reforms of Khusro Anûshirwan," *The Byzantine and Early Islamic Near East, States, Resources and Armies*, A. Cameron, ed., Vol. III, Princeton, 1995, s. 227-298.

istemiyordu. Neticede 532 yılında *Ebedi Barış* olarak anılan ve Sâsânilere pek çok tavizin verildiği bir anlaşma imzalandı.⁵²

Sonuç

Dara Savaşı ve akabinde yaşanan diplomatik gelişmelerin seyri bu yöndeyken kentteki arkeolojik çalışmalar ve savaşın tam olarak nerede yapıldığı hususunda araştırmacıların ortaya attığı fikirler savaşın politik yönünden müstakil olarak incelenmelidir. Dara/Anastasiopolis kentindeki arkeolojik çalışmalar 1986 yılında Mardin müzesi başkanlığında, Prof. Metin Ahunbay'ın bilimsel danışmanlığında başlamış ve 1990 yılına kadar sürmüştür. 2001 yılında Ahunbay'ın danışmanlığında tekrar başlayan kazılar ise bu kez 2009'a kadar devam etmiştir. 2010, 2011 ve 2013 yıllarında ise Mardin Müzesi başkanlığında kazı, onarım ve çevre düzenlemeleri devam etmiştir. 2020, 2021 ve 2022 yıllarında ise çalışmalar Prof. Hüseyin Metin'in bilimsel danışmanlığında yürütülmüştür.⁵³ Söz konusu arkeolojik kazılarla kentin önemli bir bölümü toprak üzerine çıkarılmış ve kayda değer keşifler gerçekleştirilmiştir. Fakat doğal olarak savaş alanı arkeolojisinin hem dünyada hem de ülkemizde nispeten yeni bir olgu olması hasebiyle bu kazılar esnasında 530 yılında yapılan savaşın lokalizasyonu üzerine doğrudan bir çalışma yapılamamıştır. Konu hakkında yurtdışındaki araştırmacıların ortaya koyduğu hipotezler ise arazi çalışmaları ile desteklenmediğinden yalnızca varsayım olarak kalmıştır.

Savaşa dair en tafsilatlı kayıtları veren Procopius'un anlatımından hareketle yola çıkan araştırmacılar savaşın Dara surlarının hemen önünde olduğunu varsayımlardır.⁵⁴ Maxime Petitjean ve Nikola

⁵²Procopius, I. xxii, 15-19.

⁵³ Kentteki kazılar ve yakın dönem çalışmaları için bkz: Metin Ahunbay, "Dara-Anastasiopolis", *XII. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Ankara 1990, C. I, s. 391-397; Metin Ahunbay, "Dara-Anastasiopolis 1990 Yılı Kazıları", *XIII. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Ankara 1991, C. I, s. 197-203; Elif Keser-Kayaalp, Nihat Erdoğan, "Recent Research on Dara/Anastasiopolis", *New Cities in Late Antiquity*, ed. Efthymios Rizos, Brepols 2017, s. 153-175; Hüseyin Metin, Abdülhadi Durukan, "Dara (Anastasiopolis) "Kazı, Restorasyon ve Konservasyon Çalışmaları 2020", *2019-2020 Yılı Kazı Çalışmaları*, Ankara 2022, C.2, s. 429-446.

⁵⁴ Bkz. Michael Whitby, "Procopius' Description of Dara (Buildings II.1-3)", *The Defence of the Roman and Byzantine East*, Oxford, 1986, s. 761; Geoffrey Greatrex, *Rome and*

Keravica ise surların birkaç yüz metre önünde olabileceğini belirtmişlerdir.⁵⁵ Fakat bu görüşler haricinde Christopher Lillington-Martin'in önerileri çok daha mantıklı durmaktadır. Lillington-Martin'in açıklamasına göre Dewing'in Procopius tercümesinde πύλη = kapı olarak tercüme edilmişti. Bu durum Greatrex, Whitby ve Haldon gibi pek çok araştırmacıyı savaşın surların hemen önünde olduğu düşüncesine sevk etmiş, hatta şehrin savunma hendeklerinin aynı zamanda savaşta da kullanılmış olduğu fikri dahi akla getirmiştir. Ancak Dara'nın tüm savunma sistemi 530 yılından çok önce bitirilmiş olmalıdır zira Dara'nın ardından 528 yılında kentin güneydoğusunda bir karakol görevi üstlenecek olan Mindous'un inşa çalışmasına başlandığı bilinmektedir.⁵⁶ πύλη kelimesi "kapı" yerine diğer anlamlarından biri olan "geçit" ya da "dağların arasından girilen bir yol" anlamında düşünüldüğünde daha anlaşılır bir sonuca ulaşılabilir.⁵⁷ Nitekim Lillington-Martin de Procopius'un bu kelimeyi MÖ. 480 yılındaki Termopylae geçidi savaşına atıf yapabilmek için bilhassa özenle seçmiş olduğuna dikkat çekmiştir.⁵⁸ Dolayısıyla Procopius iki yükselti arası nispeten dar bir alanın yer aldığı, şehrin 1.8 km güneydoğusunda yer alan ve bir geçit görünümü arz eden bölgeyi işaret ediyor olabilir. Lillington-Martin bu verilerden hareketle savaşın Ambar ile Esentepe arasında bir yere konumlar ve verdiği planda hendeği doğu-batı istikametine yerleştirir.⁵⁹ Ancak bizce Harita Genel Müdürlüğünün uydu verilerinde Dügürka Tepe olarak görülen tepe ile Ambar arasında kalan 1.7 km'lik alan Bizans ordusunun konuşlanabileceği uygun bir arazi olarak görünmektedir. Her iki tepenin de önündeki düzlükten ortalama 40 m yükseltiye sahip olması πύλη terimini geçerli kılan bir etmendir. Bu sebeple savaşa ait (varsa) hendek izlerinin ve topoğrafik anomalilerin aranmasında başlangıç noktası

Persia at War, Leeds, 1998, s. 172; John Haldon, *The Byzantine Wars*, Tempus, 2001, s. 27.

⁵⁵ Bkz. Maxime Petitjean, *Le combat de cavalerie dans le monde romain du Ier siècle a.C. au VIe siècle p.C.*, (Doktora Tezi), Paris, 2017, C.2, s. 279; Nikola Keravica, "Bitka kod Dare, jun 530. Godine", *Military History Review*, 2 (2017), s. 36.

⁵⁶ Procopius, I. xiii, 1-8. Christopher Lillington-Martin, "Procopius on the Struggle for Dara in 530 and Rome in 537-38: Reconciling Texts And Landscapes", *War and Warfare in Late Antiquity*, Leiden, 2013, s. 604.

⁵⁷ Bkz. Herodotos, 5. 52'de bu anlamda kullanmıştır.

⁵⁸ Bkz. Lillington-Martin, a.g.m., s. 606.

⁵⁹ Bkz. Lillington-Martin, a.g.m., s. 605-607.

olarak buranın seçilmesi gerekmektedir. Gelişen dijital arkeoloji uygulamalarından yararlanarak Procopius'un belirttiği asker sayılarının arazide ne kadar alanı kapladığı hesaplanabilir. Bu doğrultuda belirttiğimiz bölgede kapsamlı bir yüzey araştırması ve jeoradar taramaları faydalı olacaktır.⁶⁰

Kaynakça

Adontz, Nikoghayos, & Garsoian, Nina, *Armenia in the Period of Justinian*, Lisbon 1970.

Ahunbay, Metin, "Dara-Anastasiopolis", *XII. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Ankara 1990, C. I, s. 391-397.

Ahunbay, Metin, "Dara-Anastasiopolis 1990 Yılı Kazıları", *XIII. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Ankara 1991, C. I, s. 197-203.

Börm, Henning, *Prokop und die Perser: Untersuchungen zu den römisch-sasanidischen Kontakten in der ausgehenden Spätantike*, Stuttgart 2007.

Cameron, Averil, *Procopius and the sixth century*, Berkeley & California 1985.

Croke, Brian & Crow, James, "Procopius and Dara", *The Journal of Roman Studies*, 73, (1983), s. 143-159.

Crow, James, "Dara: a late Roman Fortress in Mesopotamia", *Yayla*, 4, 12-20.

Daryaee, Touraj, "The Ideal King in the Sasanian World", *Nāme-ye Irān-e Bāstān, The International Journal of Ancient Iranian Studies*, Vol. 3, No. 1 (2003) 33-45.

Daryaee, Touraj, *Sasanian Persia: The Rise and Fall of an Empire*, London 2009.

Dennis, George T, *Maurice's Strategicon: Handbook of Byzantine Military Strategy*, Philadelphia 1984.

Farrokh, Kaveh, & Karamian, Gholamreza, & Maksymiuk, Katarzyna, *A Synopsis of Sasanian Military Organisation and Combat Units*, Siedlce & Tehran 2018.

Farrokh, Kaveh, *The Armies of Ancient Persia: The Sassanians*, Barnsley 2017.

Greatrex, Geoffrey, *Rome and Persia at War*, Leeds 1998.

Greatrex, Geoffrey & Lieu, Samuel N. C, *The Roman Eastern Frontier and the Persian Wars*, Routledge 2002.

⁶⁰ Bu bağlamda yakın zamanda arkeolojik bir yüzey araştırması çalışması planlanmaktadır.

Greatrex, Geoffrey, *Procopius of Caesaria: The Persian Wars*, Cambridge 2023.

Haldon, John, *The Byzantine Wars*, Gloucestershire 2001.

Keravica, Nikola, "Bitka kod Dare, jun 530. Godine", *Military History Review*, 2 2017.

Keser-Kayaalp, Elif & Erdoğan, Nihat, "Recent Research on Dara/Anastasiopolis", *New Cities in Late Antiquity*, ed. Efthymios Rizos, Brepols 2017, s. 153-175.

Lee, Doug, A, *From Rome to Byzantium AD 363 to 565*, Edinburgh 2013.

Lillington-Martin, Christopher, "Procopius on the Struggle for Dara in 530 and Rome in 537–38: Reconciling Texts And Landscapes", *War and Warfare in Late Antiquity*, Leiden, 2013.

Malalas, *The Chronicle of John Malalas*, (tr. E. Jeffreys vd.), Melbourne 1986.

Martindale, J. R, *The Prosopography of the Later Roman Empire*, Cambridge 1992.

Metin, Hüseyin & Durukan, Abdülhadi, "Dara (Anastasiopolis) "Kazı, Restorasyon ve Konservasyon Çalışmaları 2020", *2019-2020 Yılı Kazı Çalışmaları*, Ankara 2022, C.2, s. 429-446.

Neville, Leonora, *Bizans Tarihçileri ve Tarih Yazım Rehberi*, İstanbul 2021.

Nicks, Fiona, *Anastasius I: Politics and Empire in the Late Roman World*, Chippenham 2006.

Petitjean, Maxime, *Le combat de cavalerie dans le monde romain du Ier siècle a.C. au VIe siècle p.C.*, (Doktora Tezi), Paris 2017.

Procopius, *Buildings*, (tr. H. B. Dewing) Cambridge&Mass 1940.

Procopius, *History of the Wars*, (Tr. H. B. Dewing) Cambridge&Mass 1914.

Ps. Joshua, *The Chronicle of Pseudo-Joshua the Stylite*, (tr. F. R. Trombley and J. W. Watt), Liverpool 2000.

Ps. Zachariah, *The Chronicle of Pseudo-Zachariah Rhetor*, (ed. G. Greatrex, vd.) Liverpool 2011.

Rubin, Z, "The Reforms of Khusro Anūshirwan," *The Byzantine and Early Islamic Near East, States, Resources and Armies*, A. Cameron, ed., Vol. III, Princeton, 1995, s. 227-298.

Shahbazi, A. Sh, "Army i. Pre-Islamic Iran," *Encyclopædia Iranica*, II/5, s. 489-499.

Strabo, *The Geography of Strabo*, (Tr. J. R. Sitlington), Cambridge&Mass 1954.

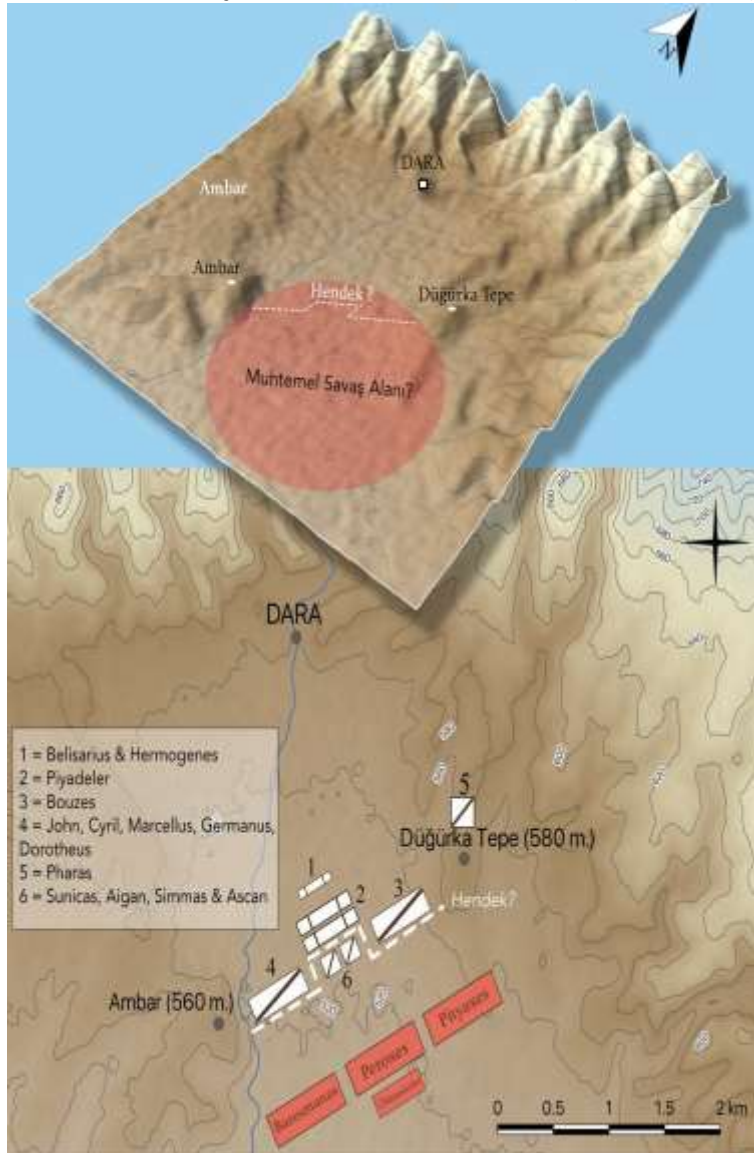
Sundermann, Werner, "Bidaxs", *Encyclopedia Iranica*, IV/3, s. 242-244.

Whately, Conor, *Battles and Generals: Combat, Culture, and Didacticism in Procopius' Wars*, Leiden 2016.

Whitby, Michael, "Procopius' Description of Dara (Buildings II.1-3)", *The Defence of the Roman and Byzantine East*, Oxford 1986.

Whitby, Michael, "Justinian and Persia 527-562", *The Encyclopedia of Ancient Battles*, Wiley-Blackwell 2017.

Whitby, Michael, *The Wars of Justinian I*, Yorkshire 2021.

EKLER**EK 1:** Dara savaş alanı, muharebe dizilimleri. (Harita: müellif)

Extended Abstract

Although the treaty signed between Rome and the Sasanian state in 506 expired in 513, the two superpowers were not yet willing to resume the war. However, tensions between the two states escalated again in 525 when Georgians under Sasanian rule in Iberia sought refuge and assistance from the Romans. The conflict shifted from Iberia to Lazica, where the Romans lost both fortresses to the Sasanians. In response, the Romans organized a campaign in the south around Thebothon and Nisibis but failed to achieve substantial results. While the Sasanians made these advancements on the northern border during the last years of Emperor Justin's reign, the new emperor Justinian implemented changes in the administrative mechanism of Roman Armenia in 528 and fortified the border regions. Previously administered by local satraps, the provinces came under direct Roman authority. Additionally, a military position of "magister militum per Armeniam" was established. Consequently, a new army was formed on the eastern border, distinct from the magister militum per Orientem.

Furthermore, preparations for the impending war included the reinforcement of fortresses in the region. The first significant battle on the Mesopotamian border occurred at Thannuris in early 528. In this area, located south of Nisibis, the Romans were constructing a fortress. Belisarius organized an expedition to safeguard the Roman workers and ensure uninterrupted construction. According to Zachariah's accounts, the two armies clashed near Thannuris, where the Sasanians defeated the Romans using ditches and various traps. Coutzes, one of the Roman commanders, was slain, and the majority of the Roman infantry was mercilessly slain. The cavalry retreated towards Dara and managed to save their lives.

In late 529, following the conclusion of the final embassy between Justinian and Kavad, Justinian dispatched Hermogenes to the eastern border alongside Rufinus instead of paying tribute to the Sasanians. They arrived in Dara from Antioch in the spring of 530. Belisarius assumed command of the army as magister militum per Orientem and awaited in the city. According to Malalas, despite the Romans being stationed in Dara with the army, they still entertained hopes of negotiating with Kavad and awaited updates from him. Meanwhile, Kavad was making his final preparations with the troops he had assembled.

Belisarius meticulously deployed his troops, assigning the most crucial task to the Huns. Six hundred Hun cavalry were positioned on each side of the center, positioned in front of the ditch and the infantry. This strategic placement enabled them to support both the infantry in the center and the

cavalry on the flanks. The Sasanians adopted a classical formation, dividing their forces into right, left, and center. Mirranes commanded the center and all the forces. The initial day saw minor skirmishes and individual combats. However, on the second day, the Sasanians reinforced their ranks with troops from Nisibis, reportedly doubling the Roman numbers, according to Procopius. Despite attempts at negotiation yielding no results, the final battle ensued. Mihran retained some forces in reserve to relieve his exhausted troops and capitalized on the numerical superiority noted by Procopius. Conversely, Belisarius accepted the proposals of Herul Pharas, who concealed his men behind a hill on the battlefield's edge. Thus, when the Sasanians attacked, the infantry would engage and retreat, allowing Pharas to maneuver behind the Sasanians and trap them. Consequently, the Sasanians withdrew from the battlefield, suffering a loss of five thousand men, as reported by Procopius, resulting in victory for the Romans.

The Battle of Dara marked a significant turning point in the long intermittent war on the eastern front, as the Romans' triumph over the numerically superior Sasanian army on the battlefield profoundly impacted the morale of both sides. However, the Sasanian defeat at Dara in June was not their sole setback. Concurrently, Kavad's armies had breached Roman territory from the northeast. Following their acquisition of control over Iberia and Lazica, the Sasanians attempted to infiltrate inland during the summer without alerting the Roman garrison at Theodosiopolis. They subsequently arrived near Satala, another relatively small Roman garrison situated further west. Despite the city's defense by Sittas and Dorotheus, the Sasanians under Mihr-Mihroe suffered defeat at Dara.

In 530, these consecutive Roman victories prompted many regional actors, who had previously been favorable to Rome, to align themselves with the Constantinople court. However, a year later, in 531, during another encounter at Callinicum, the Sasanians secured a decisive victory but failed to seize any Roman towns or plunder. While the account of the Battle of Dara and its subsequent political ramifications are crucial, it's important to analyze separately the theories proposed by researchers regarding the exact location of the battle. Beginning with Procopius' narrative, which provides the most detailed records of the battle, scholars have speculated on the precise site of the engagement. Some have assumed that the battle occurred directly in front of the walls of Dara. However, Maxime Petitjean and Nikola Keravica suggest that it might have taken place a few hundred meters in front of the walls.

Christopher Lillington-Martin offers a more nuanced perspective. He argues that Dewing's translation of Procopius translates "πύλη" as "gate," leading some scholars, including Greatrex, Whitby, and Haldon, to suggest that the

battle may have occurred directly in front of the city walls, possibly utilizing the city's defensive ditches. However, considering "πύλη" not solely as "gate" but also as "passage" or "a way through the mountains," Lillington-Martin proposes a different interpretation. He suggests that Procopius deliberately chose this word to evoke the Battle of Thermopylae pass in 480 BC. Consequently, Lillington-Martin places the battle site somewhere between Ambar and Esentepe, with the ditch oriented in an east-west direction on his map. In our assessment, the 1.7 km area between the hills in satellite data, making Ambar an appropriate area for the deployment of the Byzantine army. The similar elevation of both hills, approximately 40 meters above the surrounding plain, lends credence to the interpretation of "πύλη" in Procopius' account.